

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Karonen, Petri

Title: Loppusanat

Year: 2019

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2019

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Karonen, P. (2019). Loppusanat. In P. Karonen (Ed.), *Tiede ja yhteiskunta : Suomen Historiallinen Seura ja historiantutkimus 1800-luvulta 2010-luvulle* (pp. 585-595). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia, 1449.

Petri Karonen

LOPPUSANAT

Teoksessa on käsitelty suomalaisen historiantutkimuksen kehitystä 1800-luvun jälkipuoliskolta 2010-luvun lopulle yhdistämällä historiatiteen ja Suomen Historiallisen Seuran vaiheet kokonaisuudeksi. Yli 150 vuoden tarkastelujakson aikana tapahtui tietenkin suuria yhteiskunnallisia ja tieteentekemiseen ylipäätään liittyneitä muutos- ja kehityskausia.

Historiantutkimuksen vaikuttavuutta tutkimuksen, opetuksen, historiakulttuurin ja historiapolitiikan alueilla on käsitelty pitkällä aikavälillä. Mainittujen osa-alueiden painoarvo ja yleinen rooli ovat suuresti vaihdelleet yhteiskunnallisen tilanteen ja ajan saatossa. Historiantutkimuksella ja historiantutkijoilla on ollut merkitystä kaikilla näillä osa-alueilla, ja oletettavasti tilanne tulee pysymään samankaltaisena myös tulevaisuudessa, vaikka tieteen autonomia ja historiantutkijoiden merkitys menneisyyden selittäjinä onkin ollut jo pitkään murroksessa. Historiantutkija on yksi historiaa tulkitsevistä toimijoista, mutta ei suinkaan ainoa, eikä aina edes tärkein tai vaikutusvaltaisin.¹

Historiantutkijoiksi valikoitumisessa ja rekrytoitumisessa havaitaan, tosin viiveellä, samankaltainen demokratisoituminen kuin suomalaisessa yhteiskunnassa ylipäätään. Vastaavanlaisia kehityskulkuja, joissa alan tutkijoiden sosiaalinen tausta alkoi muistuttaa muualla yhteiskunnassa havaittua, koettiin monissa muissakin maissa.² Aiemmin yhteiskunnan yläkerroksia edustaneet historioitsijat alkoivat taustaltaan läheltä väestön yleistä sosiaalijakaumaa. Kehitystä edistivät sekä yleinen koulutustason nousu että yliopistolaitoksen laajentuminen.

Itsenäisen Suomen yliopistolaitos kasvoi ensin 1920-luvun vaihteessa, kun Turkuun perustettiin ensimmäiset pääkaupunkiseudun ulkopuoliset monialaiset korkeakoulut. Suomalaisen korkeakoululaitoksen todennäköisesti kautta aikain merkittävimäksi jäävä kehityskausi, 1950-luvun loppu ja 1960-luku, laajensi yliopistoverkon kattamaan lähes koko maan. Samalla historian alakin sai ennennäkemättömän resurssilisäyksen, kun vuosikymmenen aikana virkasuhteiden määrä käytännössä kaksinkertaistui. Näin myös

¹ Historiantutkijan erilaisista rooleista 2000-luvulla esimerkiksi Kalela 2000; Kalela 2012; Kalela 2013, 24–41.

² Tollebeek – Porciani 2012, 18.

historiantutkimuksessa alueellinen tasa-arvo edistyi. Lisäksi historioitsijoiden sukupuolten välinen tasa-arvo koheni hitaasti, mutta varmasti, kun naispuolisten väitöskirjantekijöiden määrä tohtorikoulutuksessa kasvoi. Näin tilanne alkoi vastata maistereiksi valmistuneiden sukupuolijakaumaa, sillä esimerkiksi Helsingin yliopistossa miehiä ja naisia valmistui yhtä paljon jo 1900-luvun puolimaissa.³ 2010-luvulla naiset puolustavat jo lähes kahta kolmasosaa kaikista historian alan väitöskirjoista.

Sinänsä historian alan väitöskirjojen valmistumisen tahti alkaa näyttää hidastumisen merkkejä. Todennäköisesti kaikkien aikojen huippua edustavat vuodet 2013–2014, jolloin kumpanakin vuonna valmistui lähes 50 väitöstä. Yleisessä suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa on jo vuosia taisteltu supistuvien resurssien kanssa. Tutkimukseen suunnattujen resurssien reaalimäärä on ollut, jos ei jyrkässä, niin ainakin tasaisessa laskussa.⁴ Kehityskulku tulee väistämättä näkymään, ja ehkä ennen kaikkea juuri humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla, joiden yleistä perusopiskelijoiden sisäänottoakin on 2010-luvun jälkipuoliskolla pyritty karsimaan yhteiskunnan kannalta merkittävämmiksi arvioitujen alojen eduksi. Väitöskirjoja valmistuu silti edelleen enemmän kuin opetus- ja kulttuuriministeriön ja yliopistojen välisissä tulosneuvotteluissa on sovittu, mutta esimerkiksi juuri humanistis-yhteiskuntatieteellisten alojen edustajille rahoituksellisesti jatkuvasti entistä tärkeämmiksi tulleissa säätiöissä hakemusten määrä on viime aikoina paremminkin vähentynyt. Erityisesti tämä on koskenut tohtorikoulutusrahoitusta. Sen sijaan jo vuosia on tiedetty, että Suomeen on eri aloille kasvanut ”tohtoritulppa”. Sen vaikutukset tuntuvat ennen muuta post doc -vaiheessa, jossa hakupaine vain varsin harvoille tarjolla olevista lyhytaikaisista rahoituksista on kasvanut.

Historian alan julkaisutoiminnan laajeneminen on oma tärkeä tarinansa. Lähtökohdat 1800-luvun jälkipuoliskon Suomessa olivat varsin vaatimattomat, kun historiantutkimusta ilmestyi aluksi monien muiden tieteenalojen julkaisujen joukossa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran

³ Esimerkiksi Strömberg 2003, 138.

⁴ Allan Seuri ja Hannu Vartiainen arvioivat vuoden 2018 alussa talouspoliittiselle arviointineuvostolle laatimassaan taustaraportissa, että yliopistojen reaalin perusrahoitus oli tuolloin pudonnut alle vuoden 2002 tason. Yliopistojen reaalin kokonaisrahoitus sen sijaan oli laskenut ”vain” suunnilleen vuoden 2008 tasolle. Lukujen näennäinen epäsuhta johtuu suurelta osin siitä, että yliopistoille aiemmin perusrahoituksena myönnettyä rahoitusta on siirretty kärkihankkeina, profiloitumisrahoina sekä vastaavina (määräaikaisina) kehittämisaikoina kilpaillun (ja korvamerkityn) rahoituksen piiriin. Toimenpiteet eivät ainakaan lyhyellä tähtämällä lisää tutkimustoiminnan jatkuvuutta tai sen pitkäkestoista kehittämistä. Seuri ja Vartiainen havaitsivat myös tohtorikoulutettavien määrän yleisellä tasolla laskeneen Suomessa vuoden 2011 jälkeen peräti 12 prosenttia. Seuri & Vartiainen 2018, 6–8, erityisesti kuvio 1; myös esimerkiksi *Talouselämä* 3.4.2018 (”600 miljoonaa hävinnyt Kiviniemen, Kataisen ja Sipilän hallitusten aikana – maassa joka sanoo panostavansa tutkimukseen.”)

sarjoissa. Aina 1800-luvun lopulle saakka historiaa julkaistiin lähinnä *Historiallisessa Arkistossa*, *Finsk Tidskriftissä* (per. 1876). sekä vuonna 1885 perustetun Svenska Litteratursällskapetin julkaisuissa. *Historiallisen Aikakauskirjan* (1903) ja *Historisk Tidskrift för Finlandin* (1916) myötä julkaisukanavia tuli lisää, ja kaupallisten kustantajien kautta julkaistiin monografioita sekä suurelle yleisölle suunnattuja yleisesityksiä. *Historiallisia Tutkimuksia* -sarja on sekin ollut 1910-luvun lopulta lähtien arvostettu historian alan sarja. Sen sijaan historiatieteen julkaisut ja julkaisusarjat muilla kuin kotimaisilla kielillä ovat oikeastaan vasta 1950-luvun lopun peruja. Kiintoisaa on se, kuinka suunnilleen samaan aikaan alettiin suunnitella sekä suomalaisen historiantutkimuksen kansainvälisen näkyvyyden lisäämistä että yleisesitysten kirjoittamista maailmankielillä. Samalla tutkimus ja suurelle yleisölle laaditut julkaisut haluttiin pitää tiukasti erossa toisistaan, vaikka käytännössä samat henkilöt olivat päättämässä asioista yhtäältä *Historiallisessa Seurassa* ja toisaalta *Historian Ystävien Liitossa*.

Silti vasta 1990-luvun väitöskirjabuumin myötä erityisesti englanniksi julkaiseminen on aidosti laajentunut, vaikka pohjoismaisen yhteistyön hedelminä olivat jo varhemmin syntyneet *Scandinavian Economic History Review* (1952) sekä *Scandinavian Journal of History* (1976). *Bibliotheca Historica* -väitöskirjasarja perustettiin 1990-luvun puolimaissa, mutta se lakkautettiin sittemmin vuonna 2011. Nykyään käytännössä kaikki historian alan väitöskirjat julkaistaan lähtökohtaisesti myös sähköisinä, mikä ainakin pidemmällä aikavälillä lisää niiden näkyvyyttä ja käytettävyyttä. Tätä kirjoitettaessa pitkällä on myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Historiallisen Seuran julkaisujen digitointihanke, joka lähitulevaisuudessa avaa verkkoon Seuran julkaisut Open Access -julkaisuina. Kyseessä on merkittävä kulttuuriteko, jonka vaikutukset alan näkyvyyteen ja esimerkiksi historiografisen tutkimuksen kehittymiseen ovat mitä todennäköisimmin huomattavat.

Historiantutkijoiden rooli yhteiskunnassa on ajan myötä muuttunut, sillä menneisyydestä kiinnostuneita ja siitä kirjoittavia henkilöitä ja organisaatioitakin on paljon aiempaa enemmän. Tieteellisessä kirjoittamisessa on viimeisten parin vuosikymmenen aikana Suomessakin tapahtunut selkeä siirtymä monografioista vertaisarvioituihin artikkeleihin, joita entistä enemmän julkaistaan erilaisilla kansainvälisillä foorumeilla. Sen sijaan yleistajuinen ja muu populaarimpi kirjoittaminen on siirtynyt entistä enemmän journalistien (joilla toki monilla on historian peruskoulutus) tai valistuneiden amatöörien kontrolle. Tämän myötä esimerkiksi erilaiset lähihistorian ”merkkivuosiin” tai erityisesti Suomen historian

kohtalonhetkiin liittyvät lehtitalojen ja vastaavien tuottamat teemalehdet tai -dokumentit ovat saaneet suuren suosion. Parhaimmillaan kyseiset eri muodoissa julkaistut esitykset lisäävät huomattavasti tietämystä ja kiinnostusta menneisyyden tapahtumiin ja ilmiöihin, mutta pahimmillaan niistä tulee vanhojen luutuneiden käsitysten kierrättäjiä. Oma lukunsa ovat – joskin kenties 2000-luvulla aiempia vuosikymmeniä hieman vähemmälle jääneet – erilaiset sensaatiot. Niissähän nostetaan esiin usein joku ”uusi” lähdelöytö ja todetaan, ettei materiaalia ollut koskaan aiemmin käytetty. Ajattelu kulkee usein sitten niin, että ”uutuus” jo sinällään toisi automaattisesti aivan uutta tietoa – silloinkin, kun tema tai asia sinänsä olisivat olleet tunnettuja kenties jo vuosikymmeniä aiemmin. Kaiken kaikkiaan historioitsijoiden tulee jatkossakin varmistaa, että ammattilaiset laativat myös ns. yleistajuista sekä suomeksi että ruotsiksi kirjoitettua punnittua historiantutkimusta.

Historiantutkimuksen käyttämät menetelmät ovat Suomessakin laajentuneet karkeistaen rankelaisesta lähdekriittisestä näkökulmasta ja lähteiden keräämisestä, luokittelusta sekä positivistisesta lähestymistavasta viimeistään 1960-luvulta alkaen entistä monipuolisemmiksi, kansainväliset tutkimusnäkökulmat huomioon ottaviksi ja monitieteisiksi, jopa poikkitieteellisiksi. Puutteellisenakin alla oleva listaus kertoo niistä merkittävistä muutoksista, joita viimeisen vajaan puolen vuosisadan aikana historian alalla on tapahtunut. Vaikka monia luettelossa mainittuja teemoja on puitu ja tutkittu aiemmin, niin käsitteellisesti ja auki kirjoitettuna niiden käsittely on silti nyttemmin aivan uutta. Postmodernismin haasteen tunnistavat monet, samoin esimerkiksi kielellisen, eettisen ja monen muunkin käänteiden aiheuttamat ajattelu- ja tarkastelutapojen muutokset. Historiantutkimuksen ”sisäisiä” uusia alueita ovat esimerkiksi arjen historia, mikrohistoria, rikoshistoria, sukupuolihistoria, käsitehistoria, monet ”uusi-” etuliitteen saaneet tarinat kuten henkilö- (biografia), kulttuuri-, talous- (kliometria), sosiaali- ja sotahistoria sekä institutionaalinen taloushistoria, liiketoimintahistoria, ympäristöhistoria, psykohistoria ja kenties viimeisimpänä tunteiden historian tutkimus.⁵

Nämä muutokset ovat väistämättä johtaneet siihen, että historioitsijoiden on lähitieteen teorioiden ja menetelmien lisäksi ollut tarvetta perehtyä tätä kirjoitettaessa merkittäväksi

⁵ Edellä eri luvuissa mainittujen esimerkkien lisäksi muun muassa Iggers 1997; Lamberg – Ojala (toim.) 1997; Immonen K. – Leskelä-Kärki 2001; Kaartinen – Korhonen 2005; Kinnunen, T. – Kivimäki (toim.) 2006; Breisach 2007; Caine 2010; Kivimäki – Hytönen (toim.) 2015; Väyrynen – Pulkkinen (toim.) 2016; Lidman – Koskivirta – Eilola (toim.) 2017; Villstrand – Karonen 2017.

nousseeseen digitaaliseen humanismiin ja tekoälyä hyödyntäviin menetelmiin sekä bibliometriikkaan ja jopa kontrafaktuaalisia ajatuskulkuja kehitteleviin suuntauksiin.

Siirtymä ei kuitenkaan ole ollut yksinkertainen, nopea, helppo tai suoraan menestykseen johtava tarina, vaan se on vaatinut paljon aikaa. Prosessi ei suinkaan ole ollut vailla hankaluuksia, ja myös tulevaisuuteen sisältyy paljon avoimia kysymyksiä ja jopa ongelmia.

Suomalaisen historiantutkimuksen näkökulmia eri puolilta raikkaasti ja railakkaasti tuulettanut *Historia nyt* -teos (1990) sopii luontevasti tämän loppuluvun keskustelukumppaniksi.⁶ Yksi ansiokkaan teoksen artikkeleista on Pertti Haapalan erityisesti sosiaalishistorian roolia arvioinut kirjoitus. Haapala kirjoitti Suomen historian tutkimuksesta nykyaikaisen yhteiskuntahistorian näkökulmasta: hänen mukaansa Suomi tuli nähdä osana ”länsimaista sivilisaatiota” ja Venäjän rajamaana. Lisäksi Suomi oli (ja on) esimerkki vakavien yhteiskunnallisten ongelmien onnistuneesta ratkaisemisesta. Nämä seikat ja niistä tehtävät päätelmät kiinnostaisivat Haapalan mukaan myös niin sanottua kansainvälistä lukijakuntaa, kunhan ne vain tuotaisiin oikealla tavalla ja vertailua hyödyntäen heidän ulottuvilleen.⁷ Nyt, lähes 30 vuotta myöhemmin, voi sanoa, että Haapalan teesit ovat pääosin toteutuneet. Edellä sanotun kaltaista tutkimusta tehdään runsaasti ja menestyksellisesti, vaikka Suomi ei sinänsä olekaan Ruotsin tai Tanskan tapainen ”skandinaavisen mallin” tyyppitapaus tai suosituin vaihtoehto kuvaamaan Pohjoismaiden erityisolosuhteita.

Vuonna 1990 Haapala myös kysyi, miksi edelleen tehtiin rajanvetoja erityisesti historiantutkimuksen ja (muun) yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen välille. Tuolloin varsinaista keskustelua historiantutkijoiden ja lähitieteiden edustajien välillä syntyi vain vähän, eivätkä historioitsijat yleensä olleet kiinnostuneita lähialojen teorioista tai mallien soveltamisesta. Samassa teoksessa myös Pauli Kettunen huomautti, että monet historiantutkijat olivat huolestuneita esimerkiksi Risto Alapuron ja muiden historiallisen sosiologian edustajien astumisesta historiantutkijoiden reviirille.⁸ Tämäkin tilanne on suurelta osin muuttunut, ja varsinkin historiallisen sosiologian, politologian,

⁶ ”Historia nyt” -teoksen merkityksestä ks. tämän teoksen useat luvut sekä kootusti esimerkiksi Haapala – Markkola 2017, 412–414.

⁷ Haapala 1990, 71–72, 86.

⁸ Haapala 1990, esim. 74–76; Kettunen 1990, 204. Teorioiden vieroksumisesta myös esimerkiksi Markkola – Östman 2014, 49.

kulttuurintutkimuksen ja kielitieteen menetelmien soveltamisesta on tullut monin tavoin arkipäivää historiantutkimuksessa.

1800-jälkipuoliskon ja 1900-luvun alun keskeisten historioitsijoiden Yrjö-Koskisen ja Danielson-Kalmarin historiapolitiittinen ajattelu otti taitavasti huomioon kulloinkin mahdolliset näkökulmat. Tyypillistä olikin, että tuon aikakauden keskeisistä tutkijoista monet olivat mukana valtakunnan politiikassa. Danielson-Kalmari siirtyi 1900-luvun alussa hedelmättömäksi havaitsemastaan myöntyväisyyspolitiikasta kohti passiivista vastarintaa ja ryhtyi samalla venyttämään käyttämiään lähdetietoja haluttuun suuntaan. Tässä ei enää ollut kyse siitä, millaista oikeastaan oli ollut, vaan paremminkin siitä, miltä suomalaiset keskeiset historiapolitiitikot halusivat asioiden näyttävän. Danielson-Kalmari itse myöhemmin tunnusti näin tapahtuneen, mutta vuosisadan vaihteen tulkinnat erinäisistä keskeisistä poliittisista käännekohtista pysyivät paljolti valideina aina 1960-luvulle saakka ja jopa pidempäänkin. Sittemmin politiikkaan aktiivisesti osallistuminen on yliopistomaailman kasvun ja eri tieteenalojen kehityksen myötä tullut monille käytännössä mahdottomaksi.

Historiantutkimuksella on eri aikoina ollut ongelmia sopeutua kulloinkin vallinneeseen tiedepolitiikkaan. Pitkään vallalla ollut ”tutkija kammiossaan” -tyyppinen ajattelutapa sekä pitkälle viety teorioiden ja muilta tieteiltä lainaamisen välttäminen tekivät tilanteesta erityisen tukalan 1960-luvun alkupuolelta alkaen. Tuolloin niin Suomessa kuin muuallakin systemaattiset ja teoreettisesti orientoituneet sekä menneisyyteen joko väheksyen tai jopa ignorantisti suhtautuneet yhteiskuntatieteet saivat huomiota ja lisäresursseja. Poteiroihin kaivautuminen ei uudessa tilanteessa ainakaan helpottanut asiaa, eikä erityisesti 1960- ja 1970-lukujen tiedepolitiikan kovimpaan ytimeen historialla ollut muutenkaan juuri asiaa. Noina aikoina historia näyttäytyi monille menneisyyteen katsovana ja ”entisenä” tieteenä.⁹ Tähän keskusteluun liittyy myös esimerkiksi tässäkin teoksessa eri kohdissa käsitelty Heikki Ylikankaan ja Antero Heikkisen nostama ”kaksi historiaa” -keskustelu.¹⁰

Historiantutkimus kuitenkin nousi varsin nopeasti tästä tiedepoliittisesta alhostaan, ainakin jos asiaa katsotaan humanistisen alan sisällä. Jo vuoden 1972 Suomen Akatemian humanistisen toimikunnan laatimassa tiedepoliittisessa ohjelmassa painotus historiaan oli vahva, ja myöhemminkin historioitsijat miehittivät monet tiedepoliittisesti merkittävät tehtävät. Se näkyi muun muassa historian monipuolisena roolina erilaisissa

⁹ Immonen, K. 1990, 344–346.

¹⁰ ”Kaksi historiaa” -keskustelusta myös Haapala – Markkola 2017, 408–409.

kehittämissuunnitelmissa, joiden laadintaan osallistuneiden toimijoiden kädenjälki näkyi humanistisen tutkimuksen yleisten painopisteiden valinnassa.¹¹

Projektiajattelu sai hitaasti jalansijaa historiantutkimuksenkin alalla 1970-luvun alussa. Käsitteenä ”projekti” oli pitkään epämääräinen ja saattoi tarkoittaa kaikenlaista aina aineiston systemaattisesta keruusta melkeinpä hämäräperäisinä pidettyihin marxilaisia lähestymistapoja omaksuneisiin ja ”ulkoapäin” ohjailtuihin hankkeisiin. Varsinkin projektien viimeksi mainittu maine piti käsitteen pitkään poissa historiantutkimuksen valtavirrasta. Ajattelutapojen yleinen muutos tapahtui viimeistään 1990-luvulla, ja historiantutkijat ovat sittemmin sankoin joukoin olleet hakemassa hankkeita ennen muuta Suomen Akatemian tarjoamista rahoitusinstrumenteista. Tuloksellisuus on ollut kohtuullista, joten muutos yksilökeskeisistä hankkeista laajempipohjaiseen tutkimuksen suunnitteluun näyttää onnistuneen varsin hyvin. Tässä asiassa yliopistojen ja yksiköiden väliset erot vaikuttavat silti olleen varsin merkittäviä.

Projektimuotoisten hankkeiden myötä alkoivat samoihin aikoihin yleistyä antologiat, joissa todella pyrittiin toimittamaan kulloisetkin artikkelit osaksi kokonaisuutta – aiemmin toimitettu teos tarkoitti tavallisesti samoissa kansissa julkaistuja sekalaisia (usein esitelmien pohjalta laadittuja) artikkeleita, joiden teemat vaihtelivat äärestä laitaan. Vaikka projektiajattelu on nyttemmin suomalaisessakin historiantutkimuksessa valtavirtaa, niin eri yliopistojen keskinäisessä ja kansainvälisessä yhteistyössä on vielä kehitettävää.

Monitieteisyys ja teoreettisen sekä metodologisen valveutuneisuuden ja avarakatseisuuden lisääntyminen ovat tuoneet monia etuja ja parantaneet jo entuudestaan korkealuokkaisia tutkimustyön tuloksia. Suomalainen historiantutkimus on vertailevalla tutkimusotteella saavuttanut paljon enemmän huomiota osakseen kuin muuten olisi tapahtunut. Se ei kuitenkaan ole tapahtunut täysin ongelmitta, sillä tilanteeseen liittyy myös vaaroja tai ainakin vakavia mietinnän paikkoja.

Kansainvälisesti on todettu historiantutkimuksen voimakas nousu 1900-luvulla, mutta myös se, kuinka uuden vuosituhannen alusta lähtien tutkijoiden mahdollisuudet saada vakinainen

¹¹ Historioitsijoita oli Suomen Akatemian humanistisessa toimikunnassa vuosina 1970–1990 tavallisesti 2–4 edustajaa, kun toimikunnassa yhteensä oli 10–14 jäsentä. Historioitsijoista vuoden 1972 ohjelmaa laatimassa olivat Vilho Niitemaa ja Jaakko Suolahti. Vuosina 1975–1976 mukana olivat Osmo Jussila, Jorma Tiainen (humanistisen toimikunnan jäsen vuosina 1974–1979) ja Bill Widén. Vuosien 1985–1988 toimikunnan suunnitelmaa olivat laatimassa Seikko Eskola ja Päivi Setälä (toimikunnan jäsen 1983–1988) sekä vuosia 1990–1994 koskevaa suunnitelmaa olivat laatimassa Max Engman, Päivi Setälä ja Toivo Nygård (jäsen 1986–1990). Immonen, K. 1990, 349–352, 356–362 (taulukko 1).

nimitys ovat ”dramaattisesti vähentyneet”.¹² Ilaria Porciani tulkitsee tilanteen niin, että historiantutkimus on menettänyt aiempaa statustaan viimeisten vuosikymmenien aikana.¹³ Suomessa puolestaan Marjatta Hietala oli huolissaan jo vuonna 2003¹⁴ historiantutkimuksen tilasta – ja ainakin tämän kirjoittaja alkaa tätä kirjoittaessaan olla kypsä jakamaan hänen huolensa.

Vaikka puhe historiantutkimuksen reviiireistä saattaa joistakin kuulostaa vanhanaikaiselta ja toiveelta palata ”vanhoihin hyviin aikoihin”, niin silti eri lähitieteenalojen edustajat ovat olleet halukkaita esiintymään historiantutkimuksen alueella silloinkin, kun todellisuudessa kyse on jostain muusta.

Kari Immonen pohti jo 1990-luvun puolimaissa varsin osuvasti historiantutkimuksen luonnetta ja suhdetta muihin tieteisiin. Hän totesi, kuinka historiantutkijan kohteena on periaatteessa maailma kokonaisuudessaan, eikä vain jokin pieni osa siitä, niin kuin monilla muilla tieteillä. Ja siksi historioitsija on näitä asioita selvittäessään usein eklektikko, joka monipuolisen tulkinnan tehdäkseen tarvitsee monenlaisia työkaluja, mukaan luettuina teoriat ja menetelmät.¹⁵

Siksi historioitsijoiden tulisi jatkossakin pyrkiä yhteistyöhön ja vuoropuheluun lähitieteenalojen kanssa, mutta tuoda yhteistyöhön mukaan ennen muuta oma erityisosaamisensa eli laaja-alainen lähdeaineiston tuntemus ja kokonaisuuksien hallinta, pitkän aikavälin muutosten ja pysyvyyksien hahmottamiskyky sekä niihin liittyen aidosti relevanttien kontekstien rakentamiseen vaadittavat työkalut ja tulkintakeinot.¹⁶ Esimerkkinä nykyisistä suuntauksista mainittakoon Jari Ojalan havainto, jonka mukaan taloushistoria on kansainvälisesti varsin tiukasti taloustieteen puristuksissa ja liiketoimintahistoria on vaarassa joutua vastaavaan asemaan kauppatieteilijöiden kanssa.¹⁷

Oma ongelmansa koituu siitä, että suomalaisten kieliosaaminen on tutkimustenkin mukaan selkeästi kaventunut ja keskittyy entistä useammin englannin sinänsä usein erinomaiseen

¹² Suomen oloissa vakinainen nimitys merkitsisi lähinnä virkasuhteita, jollaisia oli olemassa vielä ennen vuoden 2010 yliopistolakiuudistusta. Porciani 2012, 415–416.

¹³ Porciani 2012, 417.

¹⁴ Hietala 2003a, 105. Vrt. Ikka Niiniluoto (2003, 25) samassa *Historiallisen Aikakauskirjan* 100-vuotisjuhlanumerossa: hänen mukaan historiantutkimuksen asema tiedeyhteisössä oli hyvä, ellei peräti erinomainen.

¹⁵ Immonen K. 1996, 71.

¹⁶ Konteksteista ja erityisesti relevanteista konteksteista esimerkiksi Kalela 2000; Hyrkkänen 2002.

¹⁷ Ojala 2017, 454–455.

hallintaan. Kuitenkin erityisesti Suomen historian tutkimukselle aiheutuu vakavia ongelmia siitä, että nuorempien sukupolvien ruotsin kielen osaaminen on lyhyessä ajassa heikentynyt dramaattisesti. Asian vakavuus paljastuu viimeistään silloin, kun tutkijanalku lähtee selvittämään käytännössä mitä tahansa Suomen historian problematiikkaa ajalla ennen 1900-lukua: tuolloin hän törmää välittömästi ruotsiksi kirjoitettuihin aineistoihin, joiden hallinta on täysin välttämätöntä ensimmäisenkään edes jossain määrin tieteellisen tuloksen saavuttamiseksi. Ongelma on tietysti kaikkein vaikein ajalla ennen Ruotsin aikaa, koska vuoteen 1809 saakka käytännössä kaikki alkuperäisaineistot kirjoitettiin ruotsiksi. Ilman kunnollista kielitaitoa ei tutkija pysty liioin tekemään aitoa ja todella relevanttia vertailevaa tutkimusta muihin Skandinavian maihin. Tämä uhka on tietysti ollut pitkään tiedossa, ja tältä osin Markku Kuisman jo vuonna 1990 esittämä huoli vanhojen aikojen tutkijoiden riittävydestä näyttää valitettavasti käyvän toteen, ellei asiaan kiinnitetä erityishuomiota.¹⁸ Ilman osaavia Ruotsin ja Suomen yhteisen ajan tutkijoita ei myöskään pystytä tekemään vakavasti otettavaa keskiajan ja uuden ajan alun Pohjoismaihin liittyvää tutkimusta, jolloin vaarana on juuttuminen metodologiseen nationalismiin ja ahtaisiin tulkintakehyksiin.¹⁹

**

Tänä informaatiovaikuttamisen ja disinformaation aikakautena historioitsijoiden profession kannalta tärkeänä kannanottona teos on hyvä päättää Georg. G. Iggersin toteamukseen vuosituhansien vaihteesta. Vaikka todellisuuskäsityksistä ja oikeasta ja väärästä voidaan debatoida pitkään, Iggers osuu asian ytimeen todetessaan, kuinka ”historiantutkijan työn perustana säilyy eronteko totuuden ja valheen välillä”.²⁰

¹⁸ Kuisma 1990, 291–295. Vrt. esimerkiksi Karonen (2010, 481–489), joka esitti vielä vuonna 2010 huomattavan positiivisen arvion Ruotsin ajan historiantutkimuksen tulevaisuudennäkymistä.

¹⁹ Suomalaisessa Ruotsin ja Suomen yhteistä aikaa koskevassa tutkimuksessa metodologinen nationalismi ei ainakaan toisen maailmansodan jälkeen sinänsä ole ollutkaan suuri ongelma, koska suomalaiset tutkijat ovat seuranneet erittäin hyvin varsinkin Ruotsissa tehtyä tutkimusta; vastavuoroisena suhdetta ei kylläkään voi pitää. Vrt. Haapala – Markkola 2017, 404.

²⁰ “The distinction between truth and falsehood remains fundamental to the work of the historian.” Iggers 1997, 12.